

23.5.2011

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry
Ratamestarinkatu 12
00520 Helsinki

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo
PL 33
00023 VALTIONEUVOSTO

Lausuntopyyntö 30.3.2011

Suomen lähi- ja perushoitajaliiton, SuPerin lausunto iäkkään henkilön sosiaali- ja terveyspalvelujen saannin turvaavasta lakiesityksestä

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto on tyytyväinen, että lakiluonnos iäkkään henkilön sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi on annettu Eduskunnalle. Liitto haluaa, että taloudelliset vaikutukset selvitetään. Vasta sen jälkeen on mahdollista päättää lainsäädännön sisällöstä ja sen vaikutuksesta.

Lain valmistelu kesti pitkään. Valmistelun läpinäkyvyys olisi saanut olla parempi. Nyt annettu lakiesitys on valitettavasti tehty pääosin virkamiestyönä kaukana vanhustyön todellisuudesta, vaikka se olisi pitänyt vanhustenhuollon ajankohtaisuuden ja suuren painoarvon vuoksi tehdä laajassa yhteistyössä kaikkien keskeisten tahojen kanssa. SuPer vaatii, että lain jatkotyöhön otetaan mukaan laajempi vanhustenhuollon asiantuntijoiden ja työntekijöiden edustus.

SuPer on antanut aiemmin lausuntoja valmistelua tukeneista esityksistä. Näitä ovat mm. Lausunnot sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamisesta ja Ikähoiva työryhmän muistiosta. Molemmissa lausunnoissa olemme korostaneet ikäihmisten oman lain tärkeyttä. SuPerin edustajisto vaati 28.4.2011 ikälakia uuteen hallitusohjelmaan. Valitettavasti nyt annetussa lakiesityksessä eivät näy SuPerin esittämät vaatimukset vanhustenhuollon epäkohtien korjaamiseksi. Yksi keskeisimmistä vaatimuksistamme on ollut lakiin kirjattava vähintään nykyisen laatusuosituksen mukainen henkilöstömitoitus. Olemme esittäneet, että hoitotehtävissä olevien työntekijöiden kelpoisuusvaatimuksena tulee olla nykyinen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimus (272/2005) ja sen toteutumista on valvottava nykyistä tehokkaammin. Esimerkiksi lähihoitajan tehtäviä täytettäessä tulee valvoa lain 8 § toteutumista käytännössä. Vailla alan koulutusta olevat ja opiskelijat ovat aivan liian usein täytenä työvoimana.

On hyvä, että kotona asumisen rinnalle on nostettu myös kodinomainen ympäristö. SuPerin selvityksen mukaan (2011) useat kotihoidon asukkaat hyötyisivät sosiaalisesta asumisesta. Korostamme edelleen, että kaikkein heikoimmassa asemassa olevien vanhusten palvelut, joista suuri on ympärivuorokautista hoitoa ja kotihoitoa, on nostettava selkeästi näkyviin laissa. Laissa tulisi huomioida myös ikääntyneiden kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen.

Hiljattain julkaistun OECD- maiden raportin mukaan kyseisten maiden asukkaat ikääntyvät vauhdikkaasti seuraavien vuosikymmenien aikana. Raportin mukaan melkein puolet kaikista pitkäaikaishoidon tarvitsijoista on yli 80-vuotiaita. Raportissa todetaankin, että maiden pitäisi ryhtyä pikaisesti toimeen, jotta kasvavaan hoidon tarpeeseen pystytään vastaamaan ajoissa.

Vanhustenhuollon ongelmat Suomessa ovat kulminoituneet laitostyyppiseen hoitoon ja kotihoitoon. Ongelmana on liian pieni henkilöstömäärä hoitotehtävissä, kouluttamaton henkilöstö ja johtamisongelmat. Esimerkiksi Valviran valtakunnallisessa vanhustenhuollon valvontaraporteissa 2010 nämä epäkohdat ovat tulleet selkeästi esille. Eduskunnan oikeusasiamiehen vuoden 2009 lääninhallituksilta pyytämässä selvityksessä vanhusten palveluista puutteet nousevat esille. Oikeusasiamies totesi lausunnossaan, että suositukset eivät ole riittävät turvaamaan tarvittavaa hoitohenkilökuntaa vanhustalpalveluihin.

Oikeusasiamies Paunio saattoi STM:n tietoon käsityksensä siitä, että ministeriön tulee arvioida, onko laatusuositus riittävä turvaamaan ympärivuorokautisessa hoidossa olevien vanhusten perusoikeuksien toteutumista erityisesti suositellun henkilöstömitoituksen osalta vai tarvitaanko asiassa lainsäädäntöä. Ministeriön tuli ottaa kantaa myös siihen, onko lääninhallitusten selvityksissä todettujen puutteiden johdosta perusteita henkilöstömitoituksen muutoksiin. Tämän arvioinnin voi hänen näkemyksensä mukaan tehdä ministeriössä vireillä olevien lainsäädäntöhankkeiden yhteydessä. SuPer vaatii, että hoitajamitoitukset on saatava tähän lainsäädäntöön ja ehdottaa riittäväksi henkilöstömitoitukseksi (0.8). Henkilöstön määrä ja koulutus on yksi laadun mittari, jota voidaan konkreettisesti seurata.

SuPer tähdentää OECD- maiden raportissa esille nostettua näkökulmaa, jossa todetaan, että maiden on panostettava entistä enemmän alan houkuttelevuuteen, työoloihin ja työn organisointiin, jotta pitkäaikaishoidossa riittäisi tulevaisuudessa työntekijöitä.

SuPer pitää mitoitusten lisäksi tärkeänä taloudellisen resursoinnin huomioimista lain valmistelussa. Väestön ikääntymisestä johtuen kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuspaineet kasvavat. Monet kunnat ovat liian pieniä ja heikkoja rahoittamaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. SuPer on aiemmin esittänyt oman sotealuemallinsa, joka mahdollistaa sekä julkisen että yksityisen palvelutuotannon ja helpottaa palveluntuottajien valvontaa sekä lainsäädäntöä.

1.Luku

1 § Lain tarkoitus

Lain tarkoitus on kannatettava, mutta oleellisen puutteellinen juuri kaikkein eniten hoitoa ja apua tarvitsevien vanhusten näkökulmasta. Lain tarkoituksessa korostuu tulevaisuudessakin tärkeät asiat kuten, yksilöllisyys, ennaltaehkäisy ja omiin asioihin vaikuttamismahdollisuus. Lain tarkoituksessa ei mainita sanaakaan ympärivuorokautisten palvelujen laadun varmistamisesta, joka on asia, johon näkemyksemme mukaan ikälain vaatimuksella tavoiteltiin parannusta. Lain tarkoitukseen tulee kirjata maininta palvelujen laadusta.

SuPer muistuttaa, että hiljattain julkaistu OECD maiden raportti korostaa, maiden vastuuta kattavasta kotihoidosta ja muista julkisen pitkäaikaishoidon palveluista.

2§ Soveltamisala: On tärkeää, että lakia sovelletaan niin kunnan omiin kuin kuntayhtymän ja yksityisen sektorin tuottamiin sosiaalipalveluihin.

3§ Määritelmät ovat tarpeellisia yhteisen ymmärryksen rakentajina. Esityksessä lain piiriin tulevien henkilöiden iän monipuolinen pohdita on hyvää ja se ottaa huomioon, että kronologinen ikä ei voi yksistään olla peruste lain mukisten palvelujen saamiseksi. Perusteluissa huomioidaan erityisesti eri-ikäiset muistisairaat.

2. Luku

7§ Suunnitelma vanhuuseläkettä saavien henkilöiden hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn edistämiseksi. Lakiesityksessä esitetään, että kunnan on laadittava lain hengen mukainen suunnitelma, joka tulisi kytkeä osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon yleistä suunnittelua. Suunnitelman toteutusta tulee seurata ja siitä raportoida. Kannatamme esitystä.

Mikäli lakiin ei saada kirjausta henkilöstön määrästä ja koulutuksesta on ikäihmisten laatusuositusten velvoittavuutta näiltä osin tarpeen vahvistaa. SuPer korostaa, että kunnan suunnitelmaan tulee tässä tapauksessa ehdottomasti vaatia kirjaus hoitohenkilöstön määrästä ja koulutuksesta ja sen toteutumisen seurannasta ja raportoinnista.

7 § on lisättävä kirjaus kunnan suunnitelmaan sisällytettäviin asioihin vanhuuseläkettä saavien henkilöiden ympärivuorokautisen hoidon ja kotihoidon laatu, laadullisen hoidon kriteerit ja iäkkään asiakkaan hoidon spesifiset laatumittarit. Kuntia tulee velvoittaa nykyistä systemaattisempaan ja läpinäkyvämpään laadun tarkkailuun palveluorganisaatioissa/-yksiköissä. Laatusuositukset eivät takaa riittävää laatua.

10 § Ennaltaehkäisevät kotikäynnit tulee sisällyttää lakiin ” kunnan tulee järjestää ” eikä vain maininnalla, että ” kunta voi järjestää kunnassa erikseen sovitulla tavalla.”

3. Luku

11§ Palvelun tarpeen selvittäminen

Palvelun tarpeen selvittäminen ja sen mahdollisimman hyvä toteutus on tärkeää. Tässä lakiesityksessä sen perusteluissa todetaan, että sosiaalipalvelujen tarpeen selvittämiseksi laissa tullaan säätämään vastuuhenkilöstä. Vastuuhenkilöksi esitetään sosiaalityöntekijää tai sosiaaliohjaajaa. Lisäksi perusteluissa todetaan, että lähihoitaja ei siten voisi vastata sosiaalipalvelujen tarpeen selvittämisestä kuin ainoastaan moniammatillisen tiimin jäsenenä.

Tiedämme, että sosiaalihuollon korkeakoulutetuista ammattilaisista on pulaa. Varsinkin pääkaupunkiseudulla ja syrjäseuduilla voi olla hankalaa löytää korkeakoulututkinnon suorittanutta henkilöä selvittämään ikäihmisten palvelujen tarvetta. SuPer esittää lakiin esitystä, että myös lähihoitaja, jolla on esimerkiksi vanhustyön erikoisammattitutkinto, voi toimia tarvittaessa ikääntyvä henkilön sosiaalipalvelujen tarpeen selvittäjänä. Vanhustyön erikoisammattitutkinnon tuottamaa lisäosaamista ei osata hyödyntää riittävästi.

Lähihoitajat työskentelevät kaikilla vanhustenhuollon alueilla lähellä ikääntyneitä ja tuntevat parhaiten vanhuksen arjen ja yksilölliset tarpeet. Vanhusten arjen ja tarpeet parhaiten tuntevia työntekijöitä ovat perustehtävissä toimivat lähihoitajat. Lähihoitajat kykenevät arvioimaan ikääntyneen yksilölliset tarpeet ja toiminaan vastuuhenkilöinä, sillä lähihoitajatutkinto sisältää laajat perusopinnot sosiaali- ja terveydenhuollosta. Lähihoitajan tutkinnon suorittaneet voivat erikoistua vanhustyöhön. Monet lähihoitajat ovat syventäneet osaamistaan vanhustyön erikoisammattitutkinnolla. Vanhustyön erikoisammattitutkinnosta voi mainita esimerkkeinä pari tutkinnon osaa; vastuuhenkilönä vanhustyössä ja toiminta asiakaspalveluverkostossa, jotka molemmat kuvaavat tutkinnon tuottamaa osaamista vastuuhenkilötehtävään.

SuPer kehottaa lain valmistelijoina perehtymään sekä sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon uusittuihin tutkinnon perusteisiin ja vanhustyön erikoisammattitutkinnon perusteisiin ennen kuin lakiin kirjataan nimettyjä ammattiryhmiä ja suljetaan käytettävissä olevaa osaamista lain ulkopuolelle.

12 § Vastuutyöntekijä

Lakien 272/2005 ja 559/1994 2 § mukaan vastuutyöntekijänä, joka koordinoi iäkkään henkilön palvelukokonaisuutta, voi toimia lähihoitaja. Pidämme näiden lakien nimeämistä tässä yhteydessä hyvänä ja tarpeellisena.

16 § Kuntoutuksen järjestäminen.

Laissa on selvästi korostettava, että kunnan on järjestettävä kuntouttavaa ja kunkin asianomaisen terveyttä ylläpitävää sekä elämänhallintaa edistävää toimintaa kaikille tämän lain piiriin kuuluville. Esimerkkejä kuntoutuksen hyvistä vaikutuksista ikäihmisten elämään on saatu sotainvalidien ja sotaveteraanien kuntoutuksesta. Ikäihmisille on tarvittaessa taattava

yhdenvertaiset mahdollisuudet kuntoutukseen kaikkialla Suomessa. Kuntoutus tulee mahdollistaa riippumatta kuntien resursseista.

17§ Palvelun toteuttamista ohjaavat periaatteet

On hyvä, että säännös koskee sekä julkisia että yksityisiä toimijoita. Ohjaavista periaatteista puuttuu kokonaan maininta ympärivuorokautista, raskasta hoivaa ja hoitoa saavat vanhukset. Pykälä korostaa terveyttä ylläpitävää toimintaa, joka sinänsä on hyvä. Tähän tulee lisätä maininta myös inhimillisestä ja monimuotoisesta hoidosta sekä hyvästä perushoidosta. Paljon esillä ollut asia vanhusten ulkoilumahdollisuuksien puutteesta tulee viimeistään tällä lailla korjata. SuPer esittää lisättäväksi luetteloon ”arvokkaaseen elämään kuuluu ” kohdan: 6) riittävä ja osaava/koulutettu henkilökunta.

22 § Maininta valvonnasta on tärkeä. Valvonnan toteutumisen turvaamiseksi on huolehdittava valvontaviranomaisten riittävästä resursseista. Tällä hetkellä aluehallintoviraston valvontaresurssit ovat ehdottoman riittämättömät. Valvontaviranomaiset eivät näin ollen pysty toteuttamaan valvontatehtäväänsä tarpeiden vaatimalla tehokkuudella.

23 § Henkilökunnan ilmoitusvelvollisuus

Lakiluonnoksen Yksityiskohtaisissa perusteluissa viitataan Ruotsissa voimassa olevaan vastaavankaltaiseen ilmoitusvelvollisuuteen, joka sisältyy Ruotsin sosiaalipalvelulakiin. Tähän kohtaan SuPer toteaa, että Ruotsissa ei ns. Lex Sarah perusteella tehdä ilmoituksia tarvittavassa laajuudessaan ja tehtyjä ilmoituksia ei käytetä hyödyksi tarvittaville toiminnan muutoksille. Selvitysraportin mukaan ilmoituksen tekemistä rajoittaa pelko. (Tillsynsrapport, Hälsa- och sjukvård och socialtjänst, Socialstyrelsen, Sverige. Artikelnr 2001-5-4. www.socialstyrelsen.fi, maj 2011)

23 § Pykälässä säädetään henkilökunnan ilmoitusvelvollisuudesta havaituista epäkohdista. Säädöksen tarkoituksena on asettaa työntekijälle velvollisuuden ryhtyä toimiin, kun hän havaitsee toiminnassa epäkohtia tai uhkia. Perusteluissa on todettu, ettei työntekijän oikeussuoja saa vaarantua ilmoituksen vuoksi.

SuPerin näkemyksen mukaan ennakollinen valvonta on *ensisijaisesti* työnantajan vastuulla. Tätä työnantajan tehtäviin kuuluvaa valvontavastuuta ei voida laajentaa työntekijän tehtäviin ainakaan siten, että työntekijän ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti olisi sanktioitu.

SuPeriin on tullut useita yhteydenottoja koskien tilannetta, jossa työnantaja on purkanut työsuhteen vedoten työntekijän lojaliteettivelvollisuuden rikkomiseen. Näissä tilanteissa työntekijä on ilmoittanut havaitsemistaan epäkohdista palveluorganisaatiolle tai valvontaviranomaiselle. SuPerin kanta on että ilmoitusvelvollisuutta noudatettaessa työntekijän oikeusturva on taattava lainsäädännössä.

Työntekijällä tulee olla ilmoitusvelvollisuuden asemasta ilmoitusoikeus havaitsemistaan epäkohdista. Työnantaja on korostetusti rangaistusvastuussa, mikäli työnantaja loukkaa ilmoitusoikeutta esim. päättämällä työsuhde perusteetta. Näin on huomioitava yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista annetun Neuvoston direktiivin säännös. Säännöksen mukaan työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskevassa yhteisön peruskirjassa tunnustetaan missä tahansa muodossa ilmenevän syrjinnän torjumisen tärkeys, mukaan lukien tarve toteuttaa aiheelliset toimenpiteet vanhusten ja vammaisten taloudellisen ja sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi

24§ Toimenpiteet ilmoituksen johdosta

SuPer kritisoi sitä että vastaavasti palveluntuottajalle ei laissa mietitä sanktioita, mikäli he eivät korjaa toimintaansa. Valvontaviranomaisilla on oltava riittävät henkilöstöresurssit ja muut välineet valvontatehtävänsä hoitamiseksi sekä riittävän tehokkaat sanktiot. Rikkomuksista on seurattava merkittävät uhkasakot, ei vain huomautuksia. Toiminnan lopettaminen on sekä asiakkaiden että työntekijöiden näkökulmasta äärimmäinen toimenpide, jota pitää ehdottomasti edeltää muita riittävän ankaria rangaistuksia. Valvontaviranomaisille tulee laatia nykyistä yhtenäisempi ohjeistus laadunvalvontaan ja tapaan laskea hoitajamitoituksia.

SuPer pitää hyvänä iäkkäiden arvokasta elämää, tarkoituksenmukaisia palveluja, yksilöllisyyttä, osallisuutta sekä itsemääräämisoikeutta. Jotta nämä tärkeät arvot voidaan saavuttaa, tulee sosiaali- ja terveydenhuollossa olla riittävästi koulutettua ammattitaitoista hoitohenkilöstöä. Mitä paremmin vanhukset voivat, sitä paremmin voi suomalainen yhteiskunta.

SuPeriin kuuluu yli 77 000 lähi- ja perushoitajaa sekä muita toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittanutta, jotka työskentelevät julkisella ja yksityisellä sektorilla.

Lisätietoja tästä lausunnosta antaa suunnittelija Soili Nevala puh. (09) 27279157, soili.nevala@superliitto.fi

SUOMEN LÄHI- JA PERUSHOITAJALIITTO RY

Juhani Palomäki
puheenjohtaja

Arja Niittynen
johtaja